

МАКЕДОНСКАТА ФОЛКЛОРНА ПОЕТИКА И СТИЛИСТИКА

Трајче Стамески

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје
Филолошки факултет „Блаже Конески“ Скопје

Систематизација и хронолошки рамки

1. Кога станува збор за генезата и подоцнежниот развиток на македонското народно творештво, а согласно на тоа и на неговата поетика и стилистика, сосема е природно тие да се бараат во најдалечното минато на македонскиот народ, со јасна свест дека утврдувањето на почетоките, не само во македонската општествена и културна средина, туку и кај останатите јужнословенски култури, се чини дека е невозможен научен предизвик. Сосема е јасно дека македонското народно творештво, и покрај сопствените поетички и стилски специфики, се развива низ процес на традиционални интерференции во рамки на поширокиот јужнословенски контекст. Според тоа и влијанијата на фолклорот на останатите јужнословенски култури во голема мера придонесуваат за доразвивање на македонското народно творештво и негово izdelување како посебен културен ентитет.

1.1. Поетиката и стилистиката на народните песни од почетокот на XIX век е целосно во знакот на лирските народни песни, преку кои се артикулира целокупниот општествен, социјален и културен живот и се опфаќаат поважните настани и личности во контекст на нивната историска улога и функција. Дијахронискиот пристап кон народната песна на тлото на Македонија покажува дека уште во средниот век постојат запишани документи за егзистирањето на лирската народна поезија на овие простори. Во прилог на ова тврдење ќе посочиме на изјавата на византискиот хроничар Никифор Грегора кој што во 1328 година патувал преку Македонија и имал можност да ги слуша песните кои ги пеела неговата придружба за јунаци кои му биле непознати. Постојат и други податоци за животот на народната песна на територијата на Македонија во време на турското ропство од XVI век.

Меѓу првите личности кои даваат критички суд за поетиката и стилистиката на македонската народна поезија во првата половина на XIX век спаѓаат просветителите Јоаким Крчовски и Кирил Пејчиновиќ, кои како свештени лица, верни на црковната организација и црковните канони, очигледно имале поинако разбирање за содржините на овие песни, што е сосема разбирливо, доколку на овој чин гледаме како на продолжение на традицијата на тогашната официјална црква и нејзиниот негативен став кон фолклорните творби. Исто така не треба да забораваме дека ваквата пракса постоела и порано во делата на Константин Филозоф („Поучителното евангелие“, IX век) и особено кај Презвитер Козма („Беседа против богомолите“, X век), според кого сите оние што „пијат вино со гусли, со танци и бесовски песни...“ не заслужувале да се нарекуваат Христијани, што од друга страна може да се сфати како експлицитна критичка намера против актуелната паганска традиција.

Народна лирика

1.2. Обредните народни песни се најстарите видови лирски песни кои водат потекло од времето на паганството. Една група на обредните песни се поврзуваат со одредени народни обичаи и обреди и во нив доаѓа до израз библискиот, апокрифниот и хагиографскиот интертекст. Од друга страна, во македонската народна лирика егзистираат обредните песни кои се поврзани со најважните христијански празници: Коледе, Божиќ, Водици, Ѓурѓовден, Велигден, Спасовден и др.

1.3. Во македонската народна лирика голем простор им е отстапен на митолошките народни песни, во кои е сублимиран изразот на народната фантазија и реликтите на примитивните верувања и претставите на нашите претци. Според класификацијата на запишаните песни во „Зборникот“ на браќата Миладиновци, овие песни се сместени под синтагмата „самовилски“ песни, а карактеристично за нив е застапеноста на разни демонолошки суштества: самовили, змејови, ламји, наречници, чума, вампири и др. Примери од овие група песни среќаваме речиси кај сите наши собирачи, а тука ќе изделиме само неколку репрезентативни примери: Миладиновци, (бр. 1, 6, 13, 162, 476, 546, 577), Икономов (бр. 14, 24, 69, 75, 860, Шапкарев (бр. 1, 167, 178), Верковиќ (бр. 213)

1.4 Развојот на трудовите и семејните народни песни подразбира драстично редуцирање на митолошките и религиозните содржини. Поетиката и стилистиката на овие песни е идејно и тематски во дослук со народниот живот и со основните дејности на човекот во прв ред, тоа е процесот на обработка на земјата. Од композициски и содржински аспект најблиски до нив се аргатските песни, а во рамки на оваа група спаѓаат и жетварските народни песни. Во структурата на овие песни е забележлива јасна интенција на пејачот за хибридизација на основниот мотив со други љубовни, семејни и обредни мотиви, што повторно укажува на природната поврзаност меѓу трудовите и семејните народни песни. Примери за трудови народни песни има кај сите наши собирачи: Шапкарев (бр. 729, 732), Миладиновци (209, 495, 638, 654) Икономов (145, 179) Верковиќ (148, 163) и др.

1.5. Најобемна тематска група на лирски песни се љубовните народни песни со различни мотивски варијации. Доказ за нивната голема распространетост е тоа што во „Зборникот“ на браќата Миладиновци најголемиот број на песни се токму љубовните.

И оваа група песни е во неразделна врска со семејните песни.

Миладиновци (од бр. 342 до бр. 428)

1.6. Економскиот подем на македонските градови во првата половина на XIX век, како и промената на етничкиот, социјалниот, просветниот и културниот живот, се одразуваат и на поетиката и стилистиката на народните песни. Во идејниот и естетскиот композит на македонската народна песна се инкорпорираат различни аспекти на градскиот живот. Граѓанската лирика станува важен медиум за изразување на новиот стил на градскиот сталеж, градскиот менталитет, навиките, однесувањето и егзистенцијалните теми на градското население. Несомнено, ваквиот процес придонесува и за збогатување на тематско-мотивскиот регистар во песните, па така основна преокупација на народниот пејач е опевањето на: градските сокаци, трговските дуќани, работилниците, градските калфи и мајстори, нивните занаети и др. Честопати кон овие мотиви, народниот пејач приклучувал и љубовни мотиви, на тој начин пеел за љубовната страст на младите мајстори и калфи кон убавите градски моми и сл. Една од најпознатите „граѓански“ песни во која се сублимирани социјални и љубовни мотиви е народната песна „На Струга дуќан да имам“. Народните песни што настануваат по градовите даваат широка перспектива за животот на градската средина, тие го прикажуваат растежот на граѓанското општество, засилувањето на економските и политичките фактори во градовите, сјајот и луксузот на граѓанската класа, односот кон модата и сл. Во овој контекст би можеле да ги издвоиме песните од „Зборникот“ на браќата Миладиновци (бр. 319, 349, 367, 352, 418, 435, 462) и од Зборникот на Кузман Шапкарев (бр. 1085, 1106)

1.7. Под влијание на интересот за македонските народни песни од странските собирачи, а особено под влијание на печатењето на собраните македонски народни песни, во услови на јакнење на македонската инелигенција и подигнувањето на свеста за значењето на фолклорното наследство, во втората половина на XIX век во Македонија се појавуваат повеќе дејци кои се зафаќаат со собирање и печатење на македонските народни умотворби. Тука ќе ги спомнеме имињата на: Димитрија и Константин Миладиновци, Рајко Жинзифов, Партенија Зографски, Јордан Хаци Константинов –

Џинот, Кузман Шапкарев, Ѓорѓи Пулевски, Панајот Гиноски, Марко Цепенков, Васил Икономов и др. Нивната собирачка дејност ги опфаќа сите фолклорни жанрови: од лирските видови (обредни, митолошки, љубовни, семејни, трудови, детски, хумористични песни), па сè до епика во стих (јуначки, ајдутски, револуционерни песни) и епика во проза (преданија, верувања, приказни за животни, басни, реалистични приказни, волшебни приказни, хумористични приказни, анегдоти, куси фолклорни жанрови и др.)

1.8. Со развитокот на социјалните и економски услови во Македонија кон средината на XIX век, кон црковната борба се надоврзува и училишната борба која го сублимира процесот на преродбата во Македонија. Ваквите тенденции се одразуваат и на фолклорната поетика, особено на планот на нејзините естетски вредности и стилски обележја. Во контекст на книжевното и културно движење – романтизмот (преродбата) се издигна култот кон народноста, традицијата, усната книжевност и фолклорот, а особено кон народната песна, која за романтичарите претставува синтеза на целокупниот интелектуален, емоционален и материјален живот на еден народ. Како и кај останатите јужнословенски народи и култури и во македонската културна средина народната песна е длабоко позрзана со битот и егзистенцијата на народот и претставува важен медиум за артикулација на сите важни аспекти на човековото постоење. Во рамки на македонскиот национален романтизам, апострофирањето на македонското народно поетско творештво, во услови на недоволно развиена национална литература и јазик, во оскудна просветна и културна атмосфера за Македонците има значење на национална и идентитетска вредност.

1.9. Периодот на 60-70 години од XIX век е во знакот на слабеењето на економијата и трговијата што резултира со опаѓање на занаетите и видливо намалување на материјалната состојба на македонското население. Ваквата состојба го поттикнува и го забрзува процесот на печалбарството, што доведува до масовно одлевање на работната сила во другите економски и културни центри: Србија, Романија, Бугарија, Грција, Австрија, Америка, Австралија и др. Ако се земе предвид дека печалбарството во Македонија има долг континуитет во распон од крајот на XIX и почетокот на XX век, јасно е дека целиот овој процес се рефлектирал и на поетиката и стилистиката на печалбарските народни песни. Песни со печалбарски мотиви се објавени од речиси сите собирачи.

Народна епика во стих

2. Општа карактеристика за македонската јуначка народна поезија е нејзината борбена компонента. Во овие песни доминантен мотив е физичката борба меѓу јунаците. А, најзастапени се оние народни песни во кои јунаците се прикажуваат како заштитници на населението, најчесто преку борбите и победите над турските јунаци. Неодминливи се јуначките народни песни во кои се опеваат битките и победите на јунаците против надмоќниот непријател. Во македонската народна јуначка епика се присутни галерија на народни јунаци: Марко Крале, Болен Дојчин, Момчило војвода, Секула детенце, Јанкул јунак, Лутица Богдан и други. Еден од позначајните јунаци е и Кузман Капидан и песните испеани за него во Зборникот на народни песни на Кузман Шапкарев, 1891, (бр. 377-378, 482), во кои е прикажано неговото големо јунаштво против разбојничките банди во Западна Македонија и кој му послужил како модел на Григор Прличев за уметничка креација на херојскиот лик на Кузман во поемата „Сердарот“. Исто така, овој херој послужил како предлошка и за драмата „Кузман Капидан“ на Васил Иљоски.

Во овој контекст особено интересни се песните во кои се опеани хероините: Сирма војвотка (Миладиновци, бр.212) и убавата Фросина (Шапкарев, бр. 289)

2.1. Со појавата на ајдутското движење во XVII – XVIII век, кај нас се создава нов вид на поезија, која од поетички аспекти суштински не отстапува во однос на јуначката лирика, меѓутоа покажува значајни стилистички новитети. И оваа јуначка поезија е целосно во духот на општествените процеси и интенциите на Македонците за стекнување целосна политичка независност и слобода. Во овој период најзначајни се комитско-револуционерните песни, кои го навестуваат и го опејуваат подоцнежното Илинденско востание и неговиот трагичен крај. Централен лик во овие песни е Гоце Делчев, како предводник на револуционерното движење кај Македонците.

2.2. Во втората половина на XIX век носител на преродбата во Македонија е Димитрија Миладинов, кој го засилува афинитетот за собирачка дејност на македонските народни умотворби. Првично поттикнат од делото на Вук Караџиќ, кој ги отпечатува првите македонски песни, а потоа од средбата со еминентниот руски славист Виктор И. Григоровиќ (кој низ своето патување низ европска Турција (1844-45) година остварува средба со него), Димитрија Миладинов станува предводник на собирачката дејност во Македонија. Неговиот пример го следат останатите дејци, кои исто така се зафаќаат со собирање на народните умотворби. По Вук Караџиќ, македонски народни песни публикува и познатиот хрватски поет Станко Враз. Веќе во 1860 година Стефан Верковиќ го објавува првиот „Зборник“ со македонски народни песни, а веќе во 1861 година, во Загреб е отпечатен капиталниот „Зборник“ на народни песни од браќата Миладиновци. Овој „Зборник“ содржи 660 песни, 14 детски игри, неколку народни обичаи од разни краеве на Македонија, 8 верувања, 16 преданија, лични имиња, 50 пословици и 104 гатанки. Најголемиот дел од песните се собирали во Струшко, Прилепско и Кукушко, а потоа во Струмичко, Воденско, Костурско, Велешко, Дебарско и Битолско. Исто така, Зборникот содржи и 77 бугарски народни песни од Софија и Панаѓуриште, кои бугарскиот собирач Васил Чолаков му ги отстапил на Константин Миладинов за да може „Зборникот“ да го добие насловот „Бугарски народни песни“.

2.3. Собирачката дејност на фолклорното богатство е целосно во духот на национално, културно и просветно еманципирање на нашиот народ. Во втората половина на XIX век се јавуваат и првите обиди за научно третирање на поетиката на македонското народно творештво, преку трудовите на: Јордан Константинов – Џинот, Ефрем Каранов, Димитар Матов, Антон Поп Стоилов.

Константин Миладинов во „Предговорот“ на Зборникот се пројавува како еден од првите фолклористи кој дава релевантна начна интерпретација на поетиката на народната песна, а со неговата анализа на јазичните аспекти на народните песни всушност го опфаќа и доменот на стилистиката. Според него, за усовршувањето на македонската народна поезија од големо значење е нејзината поврзаноста со народната песна, музика и пеење, и особено со македонското оро. За генезата на песните низ играта и орот, Константин Миладинов дава образложение во својот „Предговор“ кон Зборникот:

„В Струга на негелемите празници в’секоја махала се чини хоро; а в големите, како Велигден, Ѓурѓовден и др. Сите моми се берет на некоја градина надвор од варошо и чинет едно д’лго хоро, кое водит танчарката со некоја песна. Половина од хорото ја помогнит на пеењето, а другата половина презмвит секои стих дури да се свршит песната...“ (Предговор на Зборникот, стр. 5-6)

Константин Миладинов го потенцира значењето на народните песни и нивната поврзаност со сите аспекти на егзистенцијата на македонскиот народ и долгата традиција на меморирање и трансмисија на народната поезија. Во својот „Предговор“ Миладинов ја објаснува сопствената класификација на песните и научните принципи според кои се водел за нејзиното составување. Најголемиот број на песни браќата Миладиновци и Кузман Шапкарев ги собирале во Струга, Охрид, Кукуш и Прилеп. Зборникот на браќата Миладиновци е од непроценливо значење за македонската фолклористика и култура, а

неговата вредност е препознаена и од останатите словенски култури, затоа материјалите од Зборникот на Миладиновци набргу се преведуваат речиси сите странски јазици, особено кај словенските народи. Зборникот ја поттикнал собирачката активна и кај останатите наши дејци, според обемот на собраните фолклорни материјали, тука ги издвојуваме Кузман Шапкарев (осумтомовен Зборник кој содржи околу 1200 песни, 350 приказни и голем дел на други фолклорни материјали) и Марко Цепенков (собрани дела во десет томови)

2.4. Во македонската фолклористика постојат неколку практични обиди за класификација на народната поезија. Песните во „Зборникот“ на браќата Миладиновци (Загреб, 1861) се класифицирани како: самовилски, други стари, црковни, јуначки, овчарски, ајдутски, жалбовни, смешни, љубовни, свадбени, лазарски и жетварски. Во својот Зборник (Београд, 1860 год.) кој содржи исклучиво лирски песни, Стефан Верковиќ извршил поделба на песните на: жетварски (аргатски), свадбени, лазарски и ороводни. Кузман Шапкарев во својот монументален Зборник ги поделил песните на четири групи: дел I и II на самовилски, религиозни, обредни, во дел III политички песни и во дел IV песни од општествениот, семејниот и приватниот живот.

2.5 Неизмерно богата и впечатлива е македонската народна поезика што се одразува и на планот на версификацијата и на рамниште на стилот. Во композитот на народната песна, народниот пејач ја „вградил“ сопствената животна филозофија, разбирањето на светот и опкружувањето, кои честопати биле пропратени со пагански, митолошки претстави и религиозни сфаќања, но и современи состојби и процеси. Од поважните версификаторски одлики на македонската народна песна може да ја издвоиме мелодичноста, силабичниот стих и метричка разновидност: осмерецот е најчеста одлика на лириката, десетерецот кај епиката, а дванаесетерецот е особеност на македонските народни балади.

Народна проза

3.0 Заслугите за публикувањето на првите македонски прозни фолклорни материјали иницијално им припаѓаат на потфатите на странските фолклористи. Чешкиот научник Лиржи Поливка ја публикува збирката на Стефан Верковиќ „Јужномакедонски народни приказни“, а објавува и студија за квалитетот и значењето на овие приказни во корпусот на светската народна проза. И рускиот славист Виктор Ивановиќ Григоровиќ спаѓа во редот на првите научници кои ги промовираат македонските народни приказни во славистичките фолклористички кругови. Неговото дело, во периодот на преродбата во Македонија, извршило големо влијание за собирачката активна на македонските дејци: Стефан Верковиќ, Кузман Шапкарев, Марко Цепенков, браќата Миладиновци, Ефтим Спространов, Спиро Иванов, Ефрем Каранов и др.

Првото печатење на македонските народни приказни се случува во 1863 година, кога во загребскиот книжевен алманах „Бисер“ се публикувани две народни приказни запишани од Константин Миладинов. Во 1885 година излегува од печат првиот зборник со македонски народни приказни собрани од Кузман Шапкарев, кој содржи околу 250 народни приказни и други прозни записи од Македонија.

По ослободувањето на Македонија, започнува засилено публикување на македонското народно прозно творештво од страна на истакнатите македонски фолклористи и писатели: Харалампие Поленаковиќ, Кирил Пенушлиски, Блаже Конески, Филип Каваев, Душко Брдарски, Васил Иљоски и др. Во овој период од непроценливо значење за македонската фолклористика, јазик, книжевност и култура е и публикувањето на собраните дела на Марко Цепенков во десет томови.

3.1 Поетичките и стилистичките особености на македонските народни приказни ја потврдуваат нивната непроценливата вредност за развојот на македонската народна култура, за македонскиот фолклор, како и за спецификите на македонскиот народ во однос на поширокиот јужнословенски и европски контекст. Со оглед на широкиот тематско-мотивски и жанровски спектар се налага потребата за нивно систематизирање од страна на македонската современа фолклористика, која ги класифицира народните приказни на следните групи: приказни за животни и басни, сказни (фантастични и волшебни приказни), реалистични приказни, новели, анегдоти, легенди и преданија, куси фолклорни жанрови: пословици и поговорки, клетви и благослови, гатанки и прашанки и др.

3.2 Приказните за животни и басни, како едни од најстарите прозни жанрови, потекнуваат од најстариот период на човештвото и се во неразделна врска со процесот на трудот. Развитокот на цивилизациите и културите се одразува и на поетиката на овие жанрови, особено на трансформацијата и адаптацијата на фантастичните и митолошките содржини со актуелните општествени и културни потреби. Ваквите процеси придонесуваат за создавање на стереотипизирани претстави на ликовите на животните. Во зависност од карактеристиките и однесувањето кон другите животни, тие стануваат носители на одредена типизирана особина на човековиот карактер или постапка. Во македонската народна проза приказните за животни и басните се доста застапени жанрови и се запишани од страна на сите наши собирачи. Тука ги издвојуваме собраните приказни на Марко Цепенков (бр.1, 5, 7, 11, 14, 15, 33) и на Кузман Шапкарев (бр. 34, 128, 134, 139, 140, 159, 216)

3.3 Во македонската фолклорна традиција сказната (волшебна приказна) има значајно место и претставува еден од најфреквентните и најпопуларни прозни жанрови. Според анализата на тематско-мотивскиот регистар може да се заклучи дека македонските волшебни приказни покажуваат одредени сличности на овој план со сказните на останатите јужнословенски и балкански народи, но од друга страна, во нивната композиција се инкорпирани и други интернационални мотиви. За определувањето на уметничките вредности на сказните, особено придонесуваат интерпретациите на многубројните варијанти на една иста приказна, затоа што преку нив најдобро се илустрира клучната улога на запишувачот за успешноста на обликувањето на приказната. Поетиката на македонските волшебни приказни опфаќа низа карактеристични елементи, кои им даваат посебен идентитет на овие приказни. Од аспект на ликовите, најфреквентни протагонисти во македонските сказни се: најмалиот брат, најмалата сестра, сиромашното момче, царскиот син, царската ќерка, умната девојка, маќеата и др. (Цепенков, бр. 21, 30, 38, 39, 41, Шапкарев бр. 28)

Улогата на помошници на главниот јунак во македонските сказни најчесто им е доделена на: благодарните животни, волшебните средства (златен прстен, златно јаболко, чудесна вода, лак и стрела), Сонцето, Месечината, Господ и др. (Цепенков, бр. 14, 45, 71, 73) Како најчести антагонисти на јунаците се демонолошките суштества: змејот, ламјата, орелот, Гаволот, маѓесниците, вештерките, наречниците и др. (Цепенков, бр. 22, 25, 47, 54, 55, 56, 71, 73, 74, Шапкарев, бр. 74, 141).

3.4 Во втората половина на XIX век на македонската територија се развива богата собирачко-запишувачка дејност од страна на македонските преродбеници (Димитрија Миладинов, Константин Миладинов, Стефан Верковиќ, Кузман Шапкарев, Марко Цепенков и др.), поттикната од желбата за зачувување на македонското уснокнижевно

наследство како темелен белег на македонскиот идентитет. Иако, во овој период сè уште не постои формиран модерен уметнички жанровски систем, сепак веќе во втората половина на XIX можеме да говориме за генеза и суштинскиот развој на македонската уметничка литература (Константин Миладинов, Григор Прличев, Рајко Жинзифов, Јордан Хаџи Константинов – Џинот, Марко Цепенков и др.) и создавање книжевен јазик врз основа на народните говори (дијалектна основа).

Во контекст на ваквите тенденции запишаните материјали на Марко Цепенков имаат непроценливо значење за македонската фолклористика, етнографија, лингвистика, национална историја, како и за современата македонска книжевност.

Марко Цепенков (1829 – 1920) спаѓа во првата генерација собирачи на македонските народни умотворби, покрај браќата Миладиновци, Партенија Зографски, Стефан Верковиќ, Кузман Шапкарев и Ѓорѓија Пулевски. Тој не само што запишал повеќе македонски народни умотворби од секој друг собирач, туку во процесот на нивното запишување, тој видливо ги доусовршувал на поетичко и стилско-уметничко рамниште. Затоа, во македонската фолклористика тој има репутација на нетипичен запишувач на народните приказни, а со неговата интенција за креативно и стилско дотерување на приказните, тој го трасира патот за развојот на македонската уметничка проза.

Цепенков лично самиот ги собирал и ги запишувал своите фолклорни и етнологски материјали. И по вкупниот фонд на собраните народни умотворби, како и по нивната жанровска разновидност, тој е најплодниот собирач на македонското фолклорно наследство. Во собирачката дејност на Цепенков се запишани повеќе од 5500 пословици и поговорки, 800 приказни, 150 песни, 100 гатанки, 400 верувања и клетви, 300 благослови, 350 баења, 2900 соншета и нивни толкувања, 70 детски игри, јазичен и етнологски материјал (речник, тајни јазици, описи на занаети, обичаи, обреди, како и примери на тајни (условни) јазици, описи на занаети, музички инструменти и реквизити од секојдневниот домашен живот, лични (сопствени) имиња и презимиња, прекари и други лингвистички материјали.

Од аспект на поетиката и стилистиката на приказните на Цепенков, Блаже Конески ги интерпретира неговите приказни низ теорискиот објектив на *изневерата*, како важна состојка на стилот, но и како специфична запишувачка постапка со која Цепенков ги проблематизира традиционалните уснопоетички правила и норми. Ваквиот пристап на Цепенков кон народното творештво, е тоа што го идентификува него со македонската народна оставнина. Токму фолклорното наследство што Цепенков го остава на македонската книжевност и култура, фолклористите го сметаат за најголемо запишувачко дело од народната култура. А, една од неговите најпознати приказни „Силјан Штркот“ е непобитен доказ за неговиот вонсериски раскажувачки талент, заради кој и од поетички и од стилистички аспект, оваа приказна носи уникатно творечко, јазично и естетско искуство.

3.5 Реалистичните приказни го сочинуваат најголемиот фонд на запишани приказни во Македонија. Во нив е присутна разновидна тематика која ги опфаќа сите аспекти на народниот живот, социјалните разлики и секојдневните односи меѓу луѓето во минатото. Според генезата реалистичните приказни датираат од поново време и настануваат како резултат на поновите општествени и културни прилики кај нас. Меѓутоа во нивниот развој, тие не можеле веднаш да ја постигнат својата специфичност, затоа, честопати во нивната структура се присутни елементи од фантастичните и волшебните приказни. Шапкарев (бр. 24, 212) Цепенков (бр. 125) Веќе во подоцнежните фази од нивниот развој, реалистичните приказни се целосно ориентирани кон разработување на

социјалните проблемати и класните општествени диференцијации. Цепенков (бр. 85, 153, 183, 203, 231) Македонските реалистични приказни имаат широт регистар на теми и мотиви со кои се опфаќаат доминантните појави, како: социјална обесправеност, тешката социјално економска положба, класната експлоатација: алчноста на свештенството, горделивоста на чорбаџиите и др. Шапкарев (бр. 49, 80, 120, 121, 253) Цепенков (бр. 170, 176, 177, 183)

Во нив се опфатени и семејните односи, моралните вредности и етичкото однесување и естетски сфаќања. Шапкарев (бр. 54, 57, 59, 81, 127, 167) Цепенков (бр. 49, 91, 96, 125) Поетиката и стилистиката на реалистичките народни приказни е со разновидна тематско-мотивска содржина, едноставна композиција и разговорен јазик близок до секојдневниот говор, што придонесуваат за нивната голема популарност и распространетост меѓу народот.

3.6 Анегдотите покажуваат слични жанровски својства со реалистичните приказни, со таа разлика што од композициски аспект се пократки и најчесто се сведуваат на една епизода со еден доминантен настан и ограничен број на ликови. Во македонските народни анегдоти препознатлив е ликот на Итар Пејо, кој е олицетворение на народната мудрост, досетливост и снаодливост. Во некои анегдоти тој ја има улогата на коректор на класните неправди, најчесто предизвикани од неговиот противник Настрадаин-оца. Анегдотите се значаен дел од македонската фолклористика и со нивните жанровски специфики кои го преферираат хуморот и смеата, ги артикулираат клучните негативности во општествениот и семејниот живот, ги посочуваат индивидуалните недостатоци и типизирани однесувања. Исто така, тие ја изразуваат и народната досетливост и мудрост, а ги исмејуваат негативните карактерни особини, како: глупавоста, лажливоста, површноста и др. Шапкарев (бр. 15, 67, 148, 175, 207, 210), Цепенков (бр. 218, 220, 228, 238, 240, 241, 242, 264)

3.7 Поетиката на народните преданија и легенди покажува хибридизација на остатоци од митолошки и историски содржини, затоа за овие жанрови е карактеристично обединувањето на реалистичкиот код со творечката фантастика. Според жанровските специфики речиси и да не постои суштинска разлика меѓу овие два вида, сепак легендата ги пренесува народните претстави и толкувања на појавите во животот и природата, за разлика од неа, преданието е наратив за значајни настани и личности од историјата и културата на еден народ. Во македонската фолклористика најприфатена е следнава типологија: космогониски, есхатолошки, етногенетички, митолошки и религиозни легенди (Цепенков, бр. 10, Шапкарев, бр. 25, 26, 37, 41, 113, 258) и етиолошки и историски преданија (Цепенков, бр. 50, Шапкарев, бр. 78, 153, 371)

3.8 Во македонското народно творештво популарни и широкораспространети се кусите фолклорни жанрови: пословици и поговорки, благослови и клетви, гатанки и прашанки, брзозборки и детски игри и др. Во поетиката и стилистиката на овие жанрови е изразена животната мудрост и филозофија, социјалното и културно искуство на македонскиот народ, како и креативниот однос кон јазикот низ вековите. Оттука произлегува и широкиот спектар на тематски аспекти кои се опфатени со овие жанрови, како и нивната специфична експресивност, метафоричност и способност за синтетизација на изразот.

2.14 Карактеристичната поетика на македонската народна проза, како важен дел од македонската култура, културна историја и фолклористика овозможува да се согледаат, и во дијахрониска и во синхрониска перспектива, најважните народни искуства во креирањето и обликувањето на композицијата и содржината на народните прозни жанрови. Паралелно со проширувањето на тематско-мотивскиот репертоар, македонската народна проза оформува и сопствен стилско-изразен систем преку кој се актуелизираат и сите развојни процеси на македонскиот јазик низ вековите. Според тоа,

целокупното народно творештво е непроценлив доказ за македонската народна култура, македонскиот фолклор, јазик, литература како клучни идентитетски специфики на македонскиот народ.

Литература:

- Ајдутски и револуционерни песни.* (1969). Избор и редакција д-р Кирил Пенушлиски и д-р Јован Бошковски. Скопје: Македонска книга.
- Вангелов, Атанас. (1986). *Семантичките фигури во македонската народна лирика.* Скопје: Македонска книга.
- Волишебни приказни.* (1968). Избор и редакција д-р Кирил Пенушлиски. Скопје: Македонска книга.
- Животот и делото на браќата Миладиновци. (1984). Уредил акад. Харалампие Поленаковиќ. Скопје: МАНУ.
- Зборник на народни песни.* (1983). Редакција на Харалампие Поленаковиќ и Тодор Димитровски. Скопје: Македонска книга.
- Јуначки народни песни.* (1968). Избор и редакција д-р Кирил Пенушлиски. Скопје: Македонска книга.
- Кузман А. Шапкарев – избрани дела 1-5. (1976). Приредил д-р Томе Саздов. Скопје: Мисла.
- Лафазановски, Ермис. (1996). *Традиција нарација литература.* Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.
- Марко К. Цепенков 1-10.* (1972). Редакција д-р Кирил Пенушлиски, д-р Блаже Ристовски, д-р Фанија Попова, Блаже Петровски. Скопје: Македонска книга.
- Најчески, Димче. (1993). *Студии за јуначкиот епос од македонското фолклорно подрачје.* Куманово: Просвета.
- Обредни и митолошки песни.* (1968). Избор и редакција д-р Кирил Пенушлиски. Скопје: Македонска книга.
- Пенушлиски, Кирил. (1988). *Одбрани фолклористички трудови 1-4.* Скопје: Македонска книга.
- Поленаковиќ, Харалампие. (1969). *Страници од македонската книжевност.* Скопје: Македонска книга.
- Поленаковиќ, Харалампие. (1988). *Избрани дела 1-6.* Скопје: Македонска книга.
- Попова, Фанија. (1990). *Македонската народна балада.* Скопје: Наша книга.
- Приказни за животни.* (1973). Избор и редакција д-р Кирил Пенушлиски. Скопје: Македонска книга.
- Саздов, Томе. (1992). *Усната книжевност на Македонците.* Скопје: Матица македонска.
- Симпозиум посветен на животот и делото на Марко Цепенков.* (1981). Уредувачки одбор акад. Блаже Конески и акад. Харалампие Поленаковиќ. Скопје: МАНУ.
- Стамески, Трајче. (2012). *Наратолошки аспекти на волишебните приказни кај Марко Цепенков.* Скопје: Вермилион.
- Трудови, семејни, хумористични песни.* (1973). Избор и редакција д-р Кирил Пенушлиски. Скопје: Македонска книга.
- Фолклорните импулси во македонската литература и уметност на XX век.* (1999). Скопје: МАНУ.